

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA YURIDIK MATNLARNING METALINGVISTIK XUSUSIYATLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13848800>

Raxmatova Bahora Ibodulla qizi

Oriental universiteti, G'arb tillari kafedrasida katta o'qituvchisi,

mustaqil tadqiqotchi

raxmatovabahorai@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada yuridik matnlarning ahamiyati va metalingvistik xususiyatlari haqida ma'lumot berilgan. Yuridik matnlar, qonun hujjatlari va shartnomalardan iborat bo'lib, ular o'zining maxsus terminologiyasi va uslubiy xususiyatlariga ega. Matnda ingliz va o'zbek tillaridagi yuridik matnlarning sintaktik, semantik va pragmatik jihatlari o'rganiladi. Xususan, yuridik terminlarning to'g'ri tarjimasi va kontekstni hisobga olish muhimligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar

Yuridik matnlar, metalingvistik xususiyatlar, terminologiya sintaktik va semantik tizimlar, huquqiy hujjatlar.

Аннотация

В данном тексте рассматривается важность юридических текстов и их мета-лингвистические характеристики. Юридические тексты, такие как законы и контракты, имеют свою уникальную терминологию и стилистические особенности. Рассматриваются синтаксические, семантические и прагматические аспекты юридических текстов на английском и узбекском языках.

Ключевые слова

Юридические тексты, металингвистические особенности, терминология, синтаксическая и семантическая системы, правовые документы.

Annotation

This article discusses the importance of legal texts and their metalinguistic characteristics. Legal texts, including laws and contracts, includes unique terminology and stylistic features. It examines the syntactic, semantic, and pragmatic aspects of legal texts in English and Uzbek. The importance of accurately translating legal terms and considering context is emphasized as well.

Key words

Legal texts, metalinguistic features, terminology, syntactic and semantic systems, legal documents.

Yuridik natnlarning ahamiyati va metalingvistik xususiyatlari

Yuridik matnlar inson hayotidagi ko'plab muhim sohalarda ta'sirini ko'rsatuvchi vositalar sifatida katta ahamiyatga ega. Ular qonun hujjatlari, shartnomalar, sud qarorlari va boshqa huquqiy hujjatlar shaklida mavjud bo'lib, har birining o'ziga xos til va uslubiy xususiyatlari mavjud. Ingliz va o'zbek tillarida yuridik matnlarning metalingvistik xususiyatlarini o'rganish, bu hujjatlarning mazmunini to'g'ri tushunish va tarjima qilish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Yuridik matnlarning metalingvistik xususiyatlari, avvalo, ikki tilning sintaktik va semantik tizimlari, kontekstual foydalanish tartiblari, shuningdek, madaniy va huquqiy muhitlari bilan bog'liq.

Metalingvistik xususiyatlarning o'ziga xosligi shundaki, ular matnning yuzaki tuzilishidan tashqari, uning mantig'ini va konnotativ ma'nolarini ham o'z ichiga oladi.

Ingliz tilida yuridik matnlarning xususiyatlari

Ingliz tilida yuridik matnlarning xususiyatlari keng ko'lamlil bo'lib, birinchi navbatda, huquqiy tilda qo'llaniladigan rasmiylik va aniqlik talablariga javob beradi. Ingliz yuridik matnlari ko'pincha murakkab va uzluksiz iboralar bilan to'lib-toshgan bo'lib, ularda yuridik atamalar va huquqiy maqomga ega bo'lgan leksik birliklar keng qo'llaniladi.[1] Bunda sinonimlar va o'xshash so'zlar talabga ko'ra farqlanib, noaniqlikdan qochishga harakat qilinadi. Yuridik matnlarda aniq va tushunarli terminologiya ishlatiladi. Har bir atama muayyan huquqiy ma'noga ega bo'lib, ularni to'g'ri tushunish huquqiy masalalarni hal etishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, "plaintiff" (da'vo qiluvchi) va "defendant" (javobgar) atamalari yuridik jarayonlarda aniq rol o'ynaydi.[5] Huquqiy matnlar ko'pincha uzun, murakkab jumlar bilan yoziladi, bu esa matnning qayta talqin qilinishini oldini olishga xizmat qiladi.

Yuridik matnlar normativ xarakterga ega bo'lib, ular qonunlarni yoki huquqiy qoidalarni belgilaydi. Har qanday yuridik hujjat, xususan, shartnomalar va qonunlar, aniq qoidalarni o'z ichiga olishi va ushbu qoidalarni bajarilishini talab qilishi kerak.

Shuningdek, yuridik matnlar rasmiy uslubda yoziladi, bu esa ularning qonuniy jihatdan kuchga ega bo'lishini ta'minlaydi.[6] Rasmiy til oddiy kundalik

tilga qaraganda ko'proq murakkab tuzilishga ega bo'lib, uslubiy jihatdan ham aniq va qisqa bo'lishi kerak. Yuridik hujjatlarda og'zaki va noaniq ifodalar qabul qilinmaydi.

O'zbek tilida yuridik matnlarning xususiyatlari

O'zbek tilida yuridik matnlarning xususiyatlari bir qancha omillar orqali belgilanishi mumkin. Birinchi navbatda, yuridik matnlarning o'ziga xos terminologiyasi va leksikasi mavjud. Bu matnlar rasmiy hujjatlar, qonunlar, qarorlar va boshqa huquqiy ahamiyatga ega bo'lgan yozma materiallardan iborat ekanligi sababli, ularda ko'p holatlarda murakkab tuzilmalar va o'ziga xos so'zlar ishlatiladi. Ko'pincha bunday matnlar tushunarli va aniq bo'lishi uchun maxsus jargonlar va terminlarga murojaat qilinadi.

Yuridik matnlarning o'zbek tilida yozilishi, grammatika va stilistika jihatidan ham o'ziga xosdir. O'zbek tilida yuridik matnlar oddiy kundalik tildan farqli o'laroq, ko'proq rasmiylik va sinchkovlik talab qiladi. Mazmuni aniq va tushunarligi ta'minlanishi uchun talaffuz va yozuvda qat'iy grammatik qoidalarni saqlab qolish lozim. Bundan tashqari, yuridik matnlarning uslubiy jihati ham muhimdir. O'zbek tilida yuridik matnlar o'zining aniq terminologiyasi, rasmiy uslubi, murakkab tuzilishi va normativligi bilan ajralib turadi. Ushbu xususiyatlar yuridik matnlarning asosiy vazifasi – huquqiy munosabatlarni aniq va to'g'ri ifodalashda muhim rol o'ynaydi.[8] Shunday qilib, yuridik matnlarni tushunish va talqin qilishda ushbu xususiyatlarni inobatga olinadi.

Ingliz va o'zbek yuridik matnlari o'rtasidagi farqlar

Ingliz va o'zbek yuridik matnlarining metalingvistik xususiyatlari haqida gap ketganida, ularning o'rtasidagi farqlarni o'rganish muhimdir. Ingliz va o'zbek huquqiy matnlari bir qator semantik, sintaktik va pragmatik jihatlardan farqlanadi. Ingliz yuridik tili tarixan rivojlanib, asosan umumiy huquq (common law) an'anasiga asoslangan bo'lib, o'zbek yuridik tili esa ko'proq fuqarolik huquqi (civil law)ga amal qiladi.[7] Bu ikki tizimning asosiy huquqiy kontseptlari va terminologiyasi o'zaro muhim farqlarga ega.

Ingliz huquqiy matnlari murakkab sintaksis, rasmiy jumlar va aniqlik bilan ajralib turadi. Bunday matnlar ko'pincha pritsedentlarga asoslangan va ko'p hollarda yuridik ma'nolarni ochib beruvchi detallar va argumentlarni o'z ichiga oladi.

Ingliz va o'zbek tillarida yuridik matnlarning metalingvistik xususiyatlari, ayniqsa terminologiya va uslubiy ko'rsatmalar nuqtai nazaridan, murakkab va o'rganishi muhim mavzulardan hisoblanadi. Har ikkala tillarda yuridik matnlarining mazmunini to'g'ri va aniq qabul qilish uchun maxsus

terminologiyaning mavjudligi va uni to'g'ri qo'llay bilish muhim ahamiyatga ega. Ingliz tilida ko'plab xalqaro huquqiy terminlar va iboralardan foydalaniladi, bu esa o'z o'rnida o'zbek tilida huquqiy terminologiyani aniq va mos keladigan ekvivalentlar orqali tarjima qilish zaruratini yaratadi.

Ushbu jarayonda, huquqshunoslik va tilshunoslik o'rtasida yaqindan aloqalar mavjud. Ingliz tilidagi terminlarning o'zbek tiliga tarjima qilinishi davomida, faqat oddiy lug'aviy ma'nosini emas, balki ular yunaltilgan kontekstual (matnli) ma'nosini ham hisobga olish lozim.

Xulosa. Ingliz va o'zbek tillarida yuridik matnlarni tarjima qilish va amalga oshirish jarayonida bir nechta muhim tavsiyalarni hisobga olish kerak. Birinchidan, yuridik terminlardagi kichik detallarni to'liq tushunish muhimdir, chunki bularning noto'g'ri tarjimasi salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Shu o'rinda, har ikki tilning yuridik tizimlarini chuqur anglash, terminlarning mazmun-mohiyatini to'g'ri aks ettirish uchun zarur. Ikkinchidan, yuridik matnlar tarjimasida ma'noni to'g'ri anglash va saqlab qolish lozim.

Har bir huquqiy hujjatning maqsadi, muddatlari va qoidalari tarjima vaqtida o'zgarmasdan qolishi kerak. Tarjima jarayonida mulohaza va tahlil yetarlicha amalga oshirilishi zarur. Bu huquqiy matnlarning grammatik jihatdan to'g'ri va ilmiy uslubda bo'lishini ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Morris, R. (2004). *Legal Language: Understanding the Language of Law*. New York University Press.
2. Gibbons, J. (2005). *Forensic Linguistics: An Introduction to Language in the Justice System*. Routledge.
3. Garner, B. A. (2001). *A Dictionary of Modern Legal Usage*. Oxford University Press.
4. Mautner, G. (2008). "The Language of Law: A Linguistic Perspective". *The Cambridge Handbook of Language Policy*. Cambridge University Press.
5. Trosborg, A. (1997). *The Language of Law*. John Benjamins Publishing Company.
6. Coulthard, M. (2010). *An Introduction to Forensic Linguistics: Language in Evidence*. Routledge.
7. Searle, J. R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge University Press.

8. Fowler, H. W., & Fowler, F. G. (2015). *The Concise Oxford Dictionary of Current English*. Oxford University Press.

9. Khamidov, A. (2020). "Yuridik matnlar va ularning tarjima muammoalari". *Uzbek Journal of Law and Language*, 3(2), 45-58.

10. Rahimov, B. (2021). "Terminologiya va yuridik matnlar: Ingliz va O'zbek tillaridagi farqlar". *Journal of Linguistic Studies*, 15(1), 30-40.

11. Toshmurodov, S. (2019). *Yuridik tarjimaning metodologik asoslari*. *O'zbek Tili va Adabiyoti*, 1(2), 25-34.

12. Muminov, T. (2021). *Yuridik matnlarni tarjima qilish: amaliy masalalar*. *huquqiy axborot*, 4, 88-95.